

# Uskonnolliset yhteisöt ja maahanmuuttajien hyvinvointi

## Arvojen ja akkulturaation näkökulma

ELINA JUNTUNEN, MARJUKKA LAIHO & ANNE BIRGITTA PESSI

### JOHDANTO

Viime aikoina useat maahanmuuttoon liittyvät aiheet ovat ylittäneet valtakunnallisen median uutiskynnyksen.<sup>1</sup> Keskustelussa on nostettu esiin sekä lisääntyvään monikulttuurisuuden mahdollisuuksia että hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuteen liittyviä pelkoja ja uhkakuvia. Esimerkiksi moni poliitikko näkee maahanmuuttajissa ratkaisun ikääntyvän väestörakenteen aiheuttamiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Toisaalta pääkaupunkiseudun kaupunginjohtajat ovat ilmaisseet huolensa erityisesti turvapaikanhakijoiden määrän nopeasta kasvusta ja tilanteeseen vastaavan kotouttamistoiminnan, varsinkin työllistämisen, resurssivajeesta.<sup>2</sup>

Kiihtyvän maahanmuuton ohella, ja sitä laajemmin, suomalaista yhteiskuntaa on viime vuosikymmeninä muokannut hyvinvointivaltion rakenteellinen muutos hyvinvointipluralismin suuntaan. Vahvaa julkista sektoria arvostetaan, ja suomalaiset peräänkuuluttavat sitä, mutta jo 1990-luvun alun talouslaman jälkeen kolmannen sektorin toimijat, myös uskonnolliset yhteisöt, ovat tulleet yhä keskeisimmiksi toimijoiksi hyvinvoinnin kentällä. Erityisen aktiivisen roolin on ottanut evankelisluterilainen kirkko ja erityisesti sen diakoniatyö. Kirkko on pyrkinyt monin tavoin tukemaan myös maahanmuuttajia ja vähemmistöjä. Se on muiden muassa tarjonnut palveluja uskosta ja kulttuurista riippumatta sekä pyrkinyt edistämään etnistä tasa-

arvoa työmarkkinoilla.<sup>3</sup> Julkisen sektorin palveluja on siirretty viimeisen reilun vuosikymmenen aikana myös takaisin kansalaisten suuntaan; yhteisöllisyyttä peräänkuulutetaan sekä itseisarvona että hyvinvoinnin turvana. Taloudellisten haasteiden ohella, niin 1990-luvulla kuin myös aivan hiljattain, kolmannen sektorin ja kansalaisten oman vastuun nousua yhteiskunnalliseen keskusteluun ovat edistäneet vapaa-ajan lisääntyminen ja väestölliset muutokset.<sup>4</sup>

Tarkastelemme tässä tutkimuksessa uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityötä maahanmuuttajien parissa erityisesti hyvinvointityön arvojen ja niissä heijastuvien akkulturaatioasenteiden näkökulmasta. Tarkastelemamme uskonnolliset yhteisöt ovat kristillistaustaisia ja edustavat sekä suomalais-

1 Esimerkiksi ajanjaksolla lokakuu 2008 – helmikuu 2009 *Helsingin Sanomat* uutisoi maahanmuuttoon liittyvistä aiheista lähes joka päivä.

2 Esim. Ratkaistaanko lähivuosien työvoimapula nykyisellä maahanmuuttopolitiikalla 2009.

3 Palvelut ovat laaja-alaisia kattaen esim. uskontokasvatusta ja rippikouluja eri kielillä sekä monikulttuurista perhe- ja avioliittotyötä. Esim. Lausunto hallitukselle... 2000; Yeung & Helander & Grönlund 2006.

4 Helander 1998; Jaakkola 1991; Pessi 2008; Rönnberg 1998; Yeung 2003.

ta uskonnollista enemmistöä (evangelisluterilainen kirkko) että vähemmistöjä (Helluntaikirkko, Pelastusarmeija).

Hyvinvointityöllä tarkoitamme kaikkea toimintaa, joilla yhteisöt katsovat pyrkivänsä edistämään hyvinvointia, tässä tapauksessa maahanmuuttajien hyvinvointia. Pääosa toiminnasta on esimerkiksi evangelisluterilaisen kirkon kohdalla diakoniatyöhön kuuluvaa toimintaa mutta kattaa muutakin (esim. kasvatustyö, hengellinen työ). Toisaalta muiden uskonnollisten yhteisöjen kohdalla, kuten Pelastusarmeijassa, diakoniatyö ei ole samassa määrin erillinen työala vaan oleellinen osa koko yhteisön näkyä ja työtä. Aineistolähtöinen rajauksemme hyvinvointityölle on linjassa myös tuoreiden tutkimusten kanssa, joiden mukaan esimerkiksi evangelisluterilaisessa kirkossa hyvinvointi ymmärretään kokonaisvaltaiseksi sisältäen aineellisen, henkisen, hengellisen, sosiaalisen ja fyysisen puolen.<sup>5</sup>

Maahanmuuttajat on tutkimuksessamme määriteltä erityisesti kansalaisuuden perusteella. Tämä määrittely sulkee ulos ne maahanmuuttajat, jotka ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden. Tutkimuksessamme maahanmuuttajat viittaavat muun muassa inkeriläisiin paluumuuttajiin, turvapaikanhakijoihin ja perhesyistä maahan muuttaneisiin, joilla ei vielä ole Suomen kansalaisuutta. Etnisten vähemmistöjen näemme sisältävän sekä uudet etniset vähemmistöt (maahanmuuttajat) että Suomen perinteiset vähemmistöt (muiden muassa romanit).<sup>6</sup> Suomi on sekä etnisesti että uskonnollisesti hyvin homogeeninen maa kansainvälisesti vertaillen. Suomen pakolaista ja maahanmuuttopolitiikka on pitänyt ulkomaalaisten määrän melko pienenä. Maahanmuuttajat muodostavat 2,7 % Suomen kokonaisväestöstä. Suurimmat maahanmuuttajien ryhmät ovat venäläiset ja virolaiset.<sup>7</sup>

Vaikka suurin osa etnisistä vähemmistöistä on saapunut Suomeen vasta hiljattain, vähemmistöjä, erityisesti maahanmuuttajia, on tutkittu sängen monipuolisesti. Koska etnisten suhteiden, monikulttuurisuuden ja vähemmistöjen tutkiminen ei ole itsenäinen tieteenala Suomessa, aihepiiriä koskevat analyysit ovat melko erilaisia.<sup>8</sup> Raportteja on laadittu muun muassa etnisistä ja kielellisistä

vähemmistöistä sinänsä sekä vähemmistöihin liittyvistä haasteista<sup>9</sup>. Lasten ja nuorten näkökulmaa sekä koulua ja koulutusta on tutkittu melko paljon.<sup>10</sup> Lisäksi jonkin verran on tutkittu maahanmuuttajainaisia<sup>11</sup> sekä yleisesti identiteettiä, integraatiota ja rasismia.<sup>12</sup> Perinteisiin vähemmistöihin liittyen on myös julkaistu kokonaiskatsauksia.<sup>13</sup> Vähemmistöjen tutkimuksessa on usein käytetty ongelmakeskeistä näkökulmaa, joka on keskittynyt esimerkiksi työttömyyteen, syrjäytymiseen tai rikollisuuteen.<sup>14</sup> Euroopan väestöllisen murroksen ja hyvinvointivaltioita uhkaavan työvoimapulan myötä on käynnissä siirtymä uudenaikaiseen keskusteluun. Tätä keskustelua leimaavat, ainakin toistaiseksi, nimenomaan työvoimapolitiittiset argumentit,<sup>15</sup> mutta keskustelun tarkempi sisältö on vielä määrittymättä.<sup>16</sup> Käsiällä oleva artikkelimme keskittyy nimenomaisesti mainittuun ei-ongelmakeskeiseen näkökulmaan: hyvinvointiin ja hyvinvoinnin tukeen.

Uskonnollisesta näkökulmasta maahanmuuttajia on tarkasteltu viime vuosina muun muassa kokonaiskatsauksissa<sup>17</sup> sekä yksittäisten kaupunkien uskonnollisen moninaisuuden näkökulmasta.<sup>18</sup> Lisäksi keskiössä ovat olleet maahanmuuttajien uskonnolliset aktiviteetit ja ympäröivä uskonto<sup>19</sup> sekä kansalaisvaikuttaminen<sup>20</sup>. Erityistä kiinnostusta on kohdistettu muslimeihin esimerkiksi hyvinvointiyhteiskunnan tai somalialaisten maahanmuuttajien näkökulmasta.<sup>21</sup> Enemmistökirkon ja etnisten vähemmistöjen, sekä maahanmuuttajien että perinteisten etnisten vähemmistöjen, suhteita on tarkasteltu vain harvakseltaan,<sup>22</sup> joskin opinnäytteiden tasolla kirkosta ja maahanmuuttajista on tehty useita tutkimuksia.<sup>23</sup> Muuta keskustelua mukaillen myös kirkon osalta viime aikoina keskiössä on ollut maahanmuuttajien työllisyys.<sup>24</sup> Viimeisin kattava tutkimuksellinen julkaisu monikulttuurisuuden haasteista kirkolle on kuitenkin laadittu jo yli vuosikymmen sitten.<sup>25</sup> Erilaista oheismateriaalia kirkon monikulttuurisuustyön taustaksi on julkaistu viimeisen vuosikymmenen aikana.<sup>26</sup>

Yleisempää tutkimusta uskonnollisten yhteisöjen, erityisesti evangelisluterilaisen kirkon sosiaalisesta ja hyvinvointiin liittyvästä roolista on kuitenkin tehty viime vuosina runsaasti. Muutamis-

sa tutkimuksissa uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityötä on lähestytty laajasta perspektiivistä.<sup>27</sup> Tilastollista tutkimusta on tehty kansallisella tasolla erityisesti evankelisluterilaisen kirkon hyvinvointityön suhteesta yhteiskunnallisiin muutoksiin ja suomalaisen hyvinvointimalliin.<sup>28</sup> Samoin on tutkittu kirkon taloudellista apua ja lahjoituksia altruismin perspektiivistä.<sup>29</sup> Lisäksi tutkimusta on tehty tarkemmin rajatuista aiheista, kuten kirkon roolista ylivelkaantuneiden auttamisessa<sup>30</sup> ja ruokapankki-toiminnassa<sup>31</sup> sekä kirkon työstä suhteessa köyhyyteen ja köyhiin.<sup>32</sup> Maahanmuuttajatyön näkökulma – kuten myös pienempien uskonnollisten yhteisöjen perspektiivi – on kuitenkin pitkälti tutkimatonta aluetta suomalaisessa uskonnollisesta hyvinvointityöstä koskevassa kirjallisuudessa. Ylipäätään tämän artikkelin läpileikkaavia teemoja yhdistelevä tutkimus on Suomessa hajanaisista ja erittäin harvakuista.

## TEOREETTINEN VIITEKEHYKYS

### Arvot

Arvot voidaan Suhosen mukaan määritellä käsitteeksi toivottavasta. Pelkistä toiveista arvot erotetaan niihin sisältyvä normatiivisuus; arvo on toive, jonka ihminen kokee oikeutetuksi, perustelluksi ja moraaliseksi. Arvot ovat väistämättä osin tiedostamattomia ja niihin liittyy tiedollisen lisäksi tunnepitoisia elementtejä. Arvot ovat pysyviä ja muuttuvat hitaasti. Arvoja on myös ryhmitelty niiden objektin mukaan esimerkiksi minäorientoituneisiin, ryhmäorientoituneisiin, yhteiskunta- ja kansakuntaorientoituneisiin sekä ihmiskuntaorientoituneisiin. Myöhäismodernille ajalle tyypillisinä arvoina pidetään usein hedonistisia, muutosorientoituneita ja itseä korostavia arvoja. Toisaalta vahvistumassa ovat jälkimaterialistiset arvot kuten tasa-arvo, solidaarisuus ja ekologiset arvot.<sup>33</sup> Paljon puhutaan, ja toivotaan, myös yhteisöllisyyden renessanssia.<sup>34</sup> Arvoja on tutkittu Suomessa muiden muassa nuorten,<sup>35</sup> kehitysavun<sup>36</sup> ja vapaaehtoistoimijoiden kuten myös koko kansan<sup>37</sup> suurten linjojen näkökulmasta.

Arvot ovat keskeisessä asemassa, kun ihminen tekee valintoja. Jos kulttuuri on staattinen, eikä ihmisen tarvitse tehdä valintoja, ei arvoja tarvita

käytännössä.<sup>38</sup> Juuri tähän tiivistyykin myöhäismodernin ajan haasteellisuus; aikamme tuottaa kaiken aikaa asioita, joihin ihminen joutuu arvojensa pohjalta asennoitumaan, tekemään valintoja. Modernin arvomaailman yksilöllisyys on erityisesti itsenäistä valintojen tekemistä. Tämä arvomaailma ei vält-

- 
- 5 Esim. Yeung 2006.
  - 6 Ks. Forsander & Ekholm 2001.
  - 7 Tilastokeskus 2010.
  - 8 Viimeisimmät alan tutkimusta kokoavat julkaisut ovat vuosilta 2004 ja 2009. Etnisten suhteiden neuvottelukunta 2004; Sektoritutkimuksen neuvottelukunta 2009.
  - 9 Esim. Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000; Similä 2003; Friman-Korpela & Mäki toim. 2006; Nordberg 2007.
  - 10 Esim. Alitolppa-Niitamo 2004; Lappalainen 2006; Laaksonen 2007.
  - 11 Esim. Martikainen & Tiilikainen 2007; Tiilikainen 2008.
  - 12 Esim. Kulsoom 2005; Salonen & Villa 2006.
  - 13 Esim. Ulkoasiainministeriö 2004.
  - 14 Esim. Valtonen 2001; Iivari 2006.
  - 15 Esim. Heikkilä & Pikkarainen 2008; Holm, Hopponen & Lahtinen 2008.
  - 16 Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 28.
  - 17 Esim. Martikainen 2006.
  - 18 Esim. Martikainen 2009.
  - 19 Esim. Martikainen 2004.
  - 20 Sagne ym. 2005.
  - 21 Esim. Tiilikainen 2000; Sakaranaho ym. 2004; Martikainen ym. 2008.
  - 22 Esim. Kähkönen 1990.
  - 23 Esim. Pyy 2002, Haataja 2007.
  - 24 Björklund ym. 2009.
  - 25 Tammi 1997.
  - 26 Esim. Raitis & Hiltunen, 2001; Hirvonen & Vasko, 2008.
  - 27 Helander 2005, Yeung 2003 & 2006a & 2006b.
  - 28 Grönlund & Hiilamo 2005 & 2006; Juntunen ym. 2006.
  - 29 Saari, Kainulainen & Yeung 2005.
  - 30 Gothoni 2006.
  - 31 Hiilamo ym. 2008.
  - 32 Heikkilä, Karjalainen & Malkavaara 2000.
  - 33 Knuuti 1997; Suhonen 1988. Esimerkki klassisesta sosiaalipsykologian yksilötason arvoteoriasta, joka on laajasti käytetty ja viitattu (Suomessa mm. Puohiniemi 1996; 2002), Schwartz 1992.
  - 34 Setälä 1998, 25.
  - 35 Grönlund 2003.
  - 36 Leskinen 2003.
  - 37 Puohiniemi 1996; 2002.
  - 38 Puohiniemi 1996, 32.

tämättä ole minäkeskeinen, mutta se on vankasti omaan ajatteluun perustuva arvomaailma, johon voivat valikoitua myös yhteisölliset arvot.<sup>39</sup> Ihminen voi kokea arvonsa vahvasti yksilölliseksi, koska hän kokee valinneensa arvonsa, vaikka arvot olisivat hyvinkin perinteiset.

Kulttuuri on myös myöhäismodernissa valintakulttuurissa ratkaisevassa roolissa arvojen muodostumisessa, ja monikulttuurinen yhteiskunta moniarvoisuudessaan muodostaakin arvojen kannalta kiehtovan tutkimuskohteen. Hyvinvointipalveluissa puolestaan arvot eivät ole yksilöllisesti täysin valittavissa; avun instituutiona esimerkiksi uskonnollisen yhteisön diakoniatyö on jo lähtökohtaisesti sitoutunut tiettyihin yhteisiin arvoihin, kuten hyvän elämän ja oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Arvot – saati niiden toteuttaminen instituutiossa, joka aina koostuu lukuisista yksilöistä – eivät kuitenkaan ole yhdet ja yhtenäiset: jokainen toimija, esimerkiksi diakoniassa, tuo työhönsä väistämättä mukaan myös omat yksilölliset arvonsa. Tätä monikirjoisuutta pyrimme tässä artikkelissa tavoittamaan. Emme keskity yksilöiden tasoon (yksilöiden erot suhteessa toisiinsa), kuten perinteisesti arvotutkimuksessa on ollut tapana, vaan uskonnollisten yhteisöjen tasoon (yhdistäviä ja erottavia arvoja). Näkökulmamme on uusi; kysymys on siitä, mitä arvoja uskonnolliset yhteisöt pyrkivät edistämään maahanmuuttajille suunnatussa hyvinvointityössä.

## Akkulturaatioasenteet

Myös etnisiä suhteita koskevassa keskustelussa on viime aikoina perään kuulutettu hyvinvointivaltion ja monikulttuurisuuden suhdetta koskevaa kriittistä tutkimusta, jonka tulisi nousta suomalaisen yhteiskunnan tilasta ja yhdistää useita tutkimuksellisia paradigmoja. Tarpeellisina tutkimuskohteina on nähty esimerkiksi hyvinvointivaltion uhattu tulevaisuus ja hyvinvointivaltion suomalaiskeskeisyys.<sup>40</sup> Tällainen etnisten suhteiden tutkimus ja suomalaisen yhteiskunnan muutosprosessit nivoutuvat osaksi laajempaa kulttuurivirtojen ja ylirajaisten toimijoiden kenttää, jossa globalisaatiotutkimuksen myötä kiinnitetään entistä enemmän huomio-

ta muuttoliikkeen seurauksena syntyviin erilaisiin riippuvuuksiin ja yhteyksiin.<sup>41</sup> Näitä taloudellisia, poliittisia tai sosiokulttuurisia yhteyksiä on kuvattu muun muassa transnationaalisuuden käsitteellä,<sup>42</sup> jolla voidaan viitata niin makro-, meso- kuin mikro-tason yhteyksiin eli kansainväliseen sopimusjärjestelmään, yhteisöihin tai yksilöihin.<sup>43</sup>

Etnisten suhteiden tutkimuksessa keskeiset integraation, akkulturaation ja assimilaation käsitteet saavat tutkimuskirjallisuudessa useita limittäisiä ja päällekkäisiä merkityksiä. Suomalaisessa maahanmuutto- ja vähemmistöpoliittisessa keskustelussa ja tutkimuksessa eräänlaiseksi yleiskäsitteeksi on viime aikoina muotoutunut integraation käsite, jolla yleisesti tarkoitetaan vähemmistökulttuurin ja enemmistökulttuurin suhteita kuvaavaa tilaa tai prosessia.<sup>44</sup> Keskeistä erilaisissa integraation määrittelyissä on aina isompi kokonaisuus, kuten valtayhteisö, ja sen osa, kuten etnistä vähemmistöä edustava yksilö tai yhteisö.<sup>45</sup> Tässä tutkimuksessa hyödynämme integraatiokeskustelussa usein viitattua sosiaalipsykologi John Berryn akkulturaatiomallia,<sup>46</sup> joka antaa määrittelyn sisällön myös edellä mainituille käsitteille. Vaikka Berryn mallia on myös aiheellisesti kritisoitu,<sup>47</sup> näemme sen yleisyytensä ja yksinkertaisuutensa vuoksi soveltuvana – joskaan ei täydellisenä – lähtökohtana tarkastelullemme, joka keskittyy integraatiotutkimuksessa vähän tutkittuun uskonnollisten yhteisöjen näkökulmaan.

Berryn akkulturaatiomallissa yksilön ja hänen omasta kulttuuristaan poikkeavan ympäristön suhteita jäsenetään erilaisten akkulturaatioasenteiden näkökulmasta, joita ovat integraatio, assimilaatio, separaatio ja marginalisaatio. Mallissa termillä integraatio viitataan erityisesti sellaiseen tilanteeseen, jossa vähemmistön edustaja (yksilö) arvostaa omaa etnistä vähemmistöryhmäänsä ja tuntee kuuluvansa siihen sekä samalla kokee yhteenkuuluvuutta myös muihin, erityisesti valtaväestöön.<sup>48</sup> Tämä integraatiokäsitys toimii myös suomalaisen kotouttamispolitiikan taustana. Näin ollen suomalaisen integraatiopolitiikan virallisena tavoitteena on sekä integroitavien oikeus omaan kulttuuriin ja uskoon että valtayhteisön normien ja tapojen sisäistäminen.<sup>49</sup> Assimilaatiolla eli sulautumisella

viitataan Berryn mallissa puolestaan tilanteeseen, jossa yksilö luopuu vähemmistöidentiteetistä ja sulautuu valtaväestöön. Separaatiossa tilanne on päinvastainen: vähemmistön edustajat kiinnittyvät vahvasti omaan ryhmäänsä, mutta kontakteja ryhmän ulkopuolelle vältetään. Marginalisaatiossa eli syrjäytymisessä yksilö eriytyy sekä vähemmistöryhmästään että muista ryhmistä.<sup>50</sup>

Berryn mallin akkulturaatioasenteet muodostavat siis nelikentän, jota sovellamme tässä erityisesti uskonnollisten yhteisöjen näkökulmasta tapahtuvaan tarkasteluun. Nämä uskonnolliset enemmistö- ja vähemmistöyhteisöt ilmenevät tutkimusasetelmassa etnisen valta-yhteisön edustajina, jotka pyrkivät integroimaan etnisiä vähemmistöjä, tässä tutkimuksessa maahanmuuttajia. Kuten Forsander on todennut, tällaiseen kokonaisuudesta käsin tehtävään tarkasteluun sisältyy normatiivisia oletuksia siitä, mikä on tavoiteltu järjestys eli täydellisen integraation tila.<sup>51</sup> Berry taas on todennut, että vallitsevan yhteiskunnan kotouttamispoliittiset tavoitteet eivät aina saa kannatusta integroituvan ryhmän johtajien tai jäsenten keskuudessa.<sup>52</sup>

Analysoimalla uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityötä akkulturaatioasenteiden näkökulmasta pyrimme paljastamaan kokonaisuuksien, tässä uskonnollisten yhteisöjen, normatiivisia oletuksia. Koska suomalainen kotoutumispolitiikka on sitoutunut erityisesti integraatioon akkulturaatioasenteena, näemme kiinnostavana tarkastella niitä asenteita, joita uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö sisältää. Millaisia akkulturaatioasenteita tarkastellut uskonnolliset yhteisöt tukevat? Saavatko ”viraliset” kotouttamispoliittiset tavoitteet ja akkulturaatioasenne (integraatio) tukea uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityössä vai heijastaako työ vaihtoehtoisia asenteita?

## FOKUS, METODI, AINEISTO

Artikkelin fokuksessa on siis uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö erityisesti maahanmuuttajien parissa. Näkökulmana on tarkastella hyvinvointityötä arvojen ja niissä heijastuvien akkulturaatioasenteiden perspektiivistä. Kysymme ensiksikin,

mitä hyvinvointityötä uskonnolliset yhteisöt tekevät erityisesti maahanmuuttajien parissa ja millaisia arvoja yhteisöt painottavat työssään. Toiseksi kysymme, millaisia akkulturaatioasenteita eri yhteisöjen hyvinvointityö heijastaa.

Artikkelin keskeiset näkökulmat perustuvat monikansalliseen *Welfare and Values in Europe* -tutkimusprojektiin (WaVE), jossa selvitettiin sosiaalisen koheesion ja konfliktin elementtejä enemmistö- ja vähemmistöyhteisöjen välillä keskittyen hyvinvoinnin käytäntöihin ja käsityksiin. Tavoitteena oli selvittää, miten uskonnolliset ja etniset vähemmistöt heijastavat arvojaan hyvinvointitarpeidensa kautta, ja miten vähemmistöihin ja heidän arvoihinsa asenoidutaan. Tutkimusprojekti toteutettiin tapaustutkimuksin 12 Euroopan maassa,<sup>53</sup> joissa kussakin tutkimusaineisto kerättiin yhdestä keskikokoisesta kaupungista<sup>54</sup> (noin 100 000 asukasta) teemahaastatteluin. Haastateltavat valittiin uskonnollisista ja etnisistä vähemmistöistä sekä maan valtauskonnon edustajien piiristä.<sup>55</sup>

Suomessa WaVE-tutkimuksen kohdekaupunkina oli Lahti. Lahden tilanne vastaa myös tutkimusprojektin keskeisiä teemoja: keskisuudessa kaupungissa on edustettuna useita uskonnollisia ja

39 Mikkola 2003.

40 Puuronen 2006, 50–52.

41 Esim. Martikainen 2006; Martikainen & Tiilikainen 2007.

42 Forsander 2001, 50.

43 Martikainen 2006, 24.

44 Esim. Forsander 2000; Forsander 2001; Lepola 2002; Pyykkönen 2004; Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006.

45 Vrt. Forsander 2001, 38.

46 Esim. Berry 1992; Berry ym. 1992.

47 Esim. Forsander 2000, 74.

48 Berry ym. 1992, 278–279.

49 Pyykkönen 2003, 95.

50 Berry ym. 1992, 278–279.

51 Toisin sanoen, millainen on eri osista koostuvan järjestelmän, kuten pohjoismaisen hyvinvointivaltion, sisäinen koheesio. Forsander 2001, 41.

52 Berry ym. 1992, 277.

53 Italia, Iso-Britannia, Kroatia, Kreikka, Latvia, Norja, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Suomi.

54 Paitsi Saksassa kahdesta.

55 WaVE Project 2006, 4–5.

etnisiä vähemmistöjä. Uskonnollisesti lahtelaisten enemmistö (79,9 %) kuuluu evankelisluterilaiseen kirkkoon. Uskonnollisista vähemmistöistä ortodoksisen kirkkoon kuuluu noin 1000 henkilöä (1,8 %), samoin Helluntaikirkkoon. Vapaakirkolla jäseniä on noin 500. Pelastusarmeijan varsinaista jäsenmäärää on vaikea arvioida, koska jäseniä ei tilastoida. Toiminnassa palvelee kuitenkin noin 30 sotilasta. Lisäksi Lahdessa on arvioitu olevan noin 500 muslimia, jotka ovat pääosin kotoisin Irakista, Iranista, Turkista ja Somaliasta.<sup>56</sup> Lahdessa on koko maahan verrattuna hieman keskimääräistä enemmän maahanmuuttajia, sillä vuoden 2006 tilaston mukaan heitä on 2,8 % eli noin 2700 henkilöä. Suurimpia ryhmiä ovat venäläiset (1146 henkilöä), virolaiset (321 henkilöä) sekä irakilaiset (163 henkilöä). Inkeriläisten paluumuuttajien määrän on arvioitu olevan noin 300.<sup>57</sup>

Suomen WaVE-tutkimuksessa aineisto kerättiin kaksivaiheisesti. Ensimmäisessä vaiheessa kartoitettiin Lahdessa toimivien uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityötä kokonaisuudessaan. Aineiston perusteella tutkimuksen fokus rajautui maahanmuuttajien parissa tehtävään hyvinvointityöhön, koska tämä tuki WaVE-tutkimuksen fokusta (vähemmistöt, hyvinvointi) ja useat uskonnolliset yhteisöt tekivät tätä työtä aktiivisesti. Kartoituksen perusteella aktiivisimmiksi toimijoiksi hahmottuivat evankelisluterilainen kirkko, Helluntaikirkko ja Pelastusarmeija, jotka valittiin tutkimuksen syventävän vaiheen kohteiksi. Toisessa vaiheessa mainituista uskonnollisista yhteisöstä haastateltiin palkattuja työntekijöitä ja vapaaehtoistoimijoita, jotka toimivat keskeisellä tavalla yhteisönsä maahanmuuttajatyössä. Merkittävää haastateltavien valinnassa oli se, että haastateltavalla oli laaja näkemys maahanmuuttajien tilanteesta Lahdessa, erityisesti maahanmuuttajien hyvinvoinnista sekä hyvinvointipalvelujen saatavuuteen liittyvistä jännitteistä ja ongelmista. Haastateltavia oli yhteensä yhdeksän, joista kolme oli evankelisluterilaisesta kirkosta, neljä Helluntaikirkosta ja kaksi Pelastusarmeijasta. Evankelisluterilaisen kirkon ja Pelastusarmeijan haastateltavat olivat kaikki päätoimisia, palkattuja työntekijöitä. Helluntaikirkon haastateltavista kolme oli vapaaeh-

toisia, koska seurakunnan käytännöntason toiminnasta vastaa laaja vapaaehtoisten joukko. Kaikki haastateltavat työskentelivät muiden tehtäviensä ohella joko tietyn maahanmuuttajaryhmän kanssa<sup>58</sup> tai yleisesti maahanmuuttajatyössä. Etniseltä taustaltaan haastatellut olivat pääosin valtaväestön edustajia, pari itse maahanmuuttajataustaisia.

Haastattelut suoritettiin vuosien 2006 ja 2007 aikana. Teemahaastattelut keskittyivät käsittelemään Lahden maahanmuuttajien hyvinvointia sekä hyvinvointipalvelujen tarpeita ja puutteita. Keskeisenä teemana oli kartoittaa maahanmuuttajien hyvinvointia tukevan työn osa-alueet uskonnollisissa yhteisöissä. Merkittävää oli myös kiinnittää huomio niihin kunnallisten sosiaali- ja terveyspalvelujen puutteisiin, joita maahanmuuttajat haastateltujen mukaan kohtaavat, ja joita mahdollisesti uskonnolliset yhteisöt täydentävät ja paikkaavat. Teemojen sisällä käsiteltiin myös haastateltavien näkemyksiä valtaväestön ja maahanmuuttajien keskinäisestä sosiaalisesta koheesiosta ja konflikteista. Muihin teemoihin nivoutuneena käsiteltiin lisäksi haastateltavien näkemyksiä oman uskonnollisen yhteisönsä, etnisten vähemmistöjen ja yleensä lahtelaisten arvoista. Arvokäsitysten kautta tarkasteltiin muun muassa sitä, miten arvot heijastavat sosiaalista yhtenäisyyttä sekä koettuja konflikteja ja hyvinvoinnin aukkoja. Arvoja käsiteltiin haastatteluissa – kuten myös myöhemmin aineiston analyysissä – monitasoisesti: sekä epäsuoraan (esimerkiksi ”koen perheyön erityisen tärkeäksi”) että suoraan (”perhe on työssäni keskeinen arvo”). Ote arvoihin, kuten ylipäätään hyvinvointityötä koskeviin näkemyksiin, oli vahvasti aineistolähtöinen.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sanatarkasti. Analyysi toteutettiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sen avulla luotiin kuvaa siitä, mitä on uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö maahanmuuttajien parissa ja miten työ heijastaa uskonnollisten yhteisöjen, valtaväestön ja maahanmuuttajien arvoja sekä koettua koheesiota ja konflikteja. Tulokset kertovat kolmesta yllä mainitusta yhteisöstä Lahdessa. Aineisto ei edusta kattavasti vastaavia kansallisia yhteisöjä, mutta analyysissä käsittelemme ja nimitämme haastateltuja yhteisöjen

yleisnimillä, erityisesti siksi, että aineisto muodostuu pääasiassa yhteisöjen työntekijöistä.<sup>59</sup>

## TULOKSET

### Uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö maahanmuuttajille

Evangelisluterilaisen kirkon hyvinvointityöllä on Lahdessa pitkät perinteet. Työtä on tehty sekä itsenäisesti seurakuntien toimesta että yhteistyössä kunnan kanssa. Hyvinvointityössä keskitytään erityisesti seuraaviin osa-alueisiin: keskustelun vahvistaminen ja neuvontatoimet, työelämän ja työttömyyden haasteisiin vastaaminen, huolten ja ahdistusten tunnistaminen yksilöissä, yhteisöissä ja globaalisti, yhteistyön kehittäminen sekä kansainvälisen vastuun esille nostaminen. Lahden evangelisluterilainen seurakunta esittelee säännöllisesti omaa toimintaansa erilaisissa yhteistyötilaisuuksissa ja vuosittaisissa verkostopalavereissa. Seurakunnalla on esimerkiksi edustaja kaupungin kotouttamisohjelman seurantatoimikunnassa, ja tämän toiminnan osana esitellään seurakunnan maahanmuuttajatyötä. Myös Lahden kaupungin laatimassa oppaassa maahanmuuttajille esitellään erilaisia seurakunnan tarjoamia maahanmuuttajapalveluita, jotka sisältävät muun muassa suomenkielen kurseja, vapaaehtoisten tukihenkilöiden koulutusta, seurakuntakeskuksen vastaanottoaikoja maahanmuuttajille ja maahanmuuttajille tarjottavaa ryhmätoimintaa (esimerkiksi kansainväliset naisten ja miesten ryhmät), joiden tavoitteena on tukea paluumuuttajia, turvapaikanhakijoita ja muita maahanmuuttajia Lahdessa.<sup>60</sup> Seurakuntayhtymällä on myös maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä.

Haastateltava evangelisluterilaisen seurakunnan maahanmuuttajatyöstä korosti yhtenä merkittävimpänä seurakunnan toimintana maahanmuuttajille yhteisöllisyyttä tukevaa virkistystoimintaa, jolla tarkoitetaan esimerkiksi leirejä, retkiä ja erilaisia ryhmiä. Näiden katsotaan luovan mahdollisuuksia sosiaalisten kontaktien solmimiseen. Samalla maahanmuuttajille suunnatut työmuodot tarjosivat tilaisuuksia suomenkielen ja kulttuurin oppimiseen. Kulttuurin oppiminen nähdään myös vastavuoroi-

senä, jolloin seurakunnan työntekijät saavat itse mahdollisuuden tutustua maahanmuuttajien kulttuuritaustoihin. Evangelisluterilaisen kirkon maahanmuuttajatyössä painotetaan siis maahanmuuttajille suunnattua neuvontaa ja ohjausta, joka tapahtuu sekä yksilöiden että ryhmien kohtaamisen kautta. Seurakunnan neuvonta- ja ohjaustoiminta voidaan nähdä erittäin kokonaisvaltaisena, sillä esimerkiksi seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä haetaan apua niin taloutta, koulutusta, työllistymistä kuin terveyttä ja sairautta koskeviin huoliin ja kysymyksiin. Seurakunta toimii ikään kuin välittäjänä, sillä seurakunnasta maahanmuuttajia ohjataan erilaisten julkisten palvelujen piiriin, joita maahanmuuttajat eivät muutoin löytäneet.<sup>61</sup>

Inkeriläisten paluumuuttajien parissa tapahtuva rippikoulutyö on seurakunnalle ominainen väylä kohdata aktiivisesti eri-ikäisiä paluumuuttajia sekä heidän jälkeläisiään. Rippikoulusta on muodostunut erittäin suosittu inkeriläisten keskuudessa ja siellä saattavat olla mukana perheen nuoret, vanhemmat ja isovanhemmat yhdessä. Evangelisluterilaisen kirkon työntekijä näki, että rippikoulu ei ole vain kristinuskon opetusta, vaan inkeriläistäustaisille se merkitsee myös tutustumista suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskunnalliseen elämään. Esimerkiksi juhlapyhien kautta nähtiin mahdollisuus oppia suomalaisen yhteiskunnan ajallista rytmiä. Kristilliseen kulttuuriin ja traditioihin tutustumisen

56 Patentti- ja rekisterihallinnon tilastot 2009.

57 Maahanmuuttajien kotouttamisohjelman seurantaraportti 2006; Statistics Finland: Foreigners in Finland 2006.

58 Esim. evangelisluterilaisen kirkon pappi toimi erityisesti inkeriläisten paluumuuttajien parissa.

59 Lisäksi WaVE-tutkimuksen keskeisistä löydöistä ja jatkotyöskentelyn mahdollisuuksista keskusteltiin Lahdessa järjestetyssä seminaarissa, johon osallistui haastateltuja työntekijöitä kaikista tutkimuksessa mukana olleista uskonnollisista yhteisöistä. Seminaarin ryhmäkeskusteluissa tutkimukseen osallistuneet saivat antaa palautetta ja jakaa näkemyksiään, joita on käytetty tässä artikkelissa keskeisten tulosten raportoinnin tukena tai tarkennuksena. (Ryhmäkeskustelu Lahden WaVE-seminaarissa 19.5.2008.)

60 Lahden kaupungin maahanmuuttajan opas 2006.

61 Diakoniatyöntekijän haastattelu.

tulkittiin olevan inkeriläisille myös tapa sisäistää suomalaisuutta, sillä uskonnon ja kansallisuuden nähtiin liittyvän tiivistä yhteen.<sup>62</sup>

Helluntaikirkon maahanmuuttajatyö osoittautui erittäin monipuoliseksi, ja myös haastateltavat evankelisluterilaisesta kirkosta ja Pelastusarmeijasta toivat esille työn merkityksellisyyden lahtelaisessa kontekstissa. Helluntaikirkon maahanmuuttajatyön perusta on työntekijöiden ja vapaaehtoisten laajassa kansainvälisessä kokemuksessa, kielitaidossa sekä kirkon toimintaan osallistuvien henkilöiden monikulttuurisissa taustoissa. Helluntaikirkon maahanmuuttajatyössä tärkeimpiä toimintamuotoja ovat englannin- ja venäjänkieliset kerhot sekä muut yhteisölliset tilaisuudet, joissa tarjotaan hengellisen sanoman lisäksi mahdollisuus sosiaalisten kontaktien solmimiseen niin toisiin maahanmuuttajiin kuin valtaväestöön. Maahanmuuttajille, yksinäisille perheille ja ikääntyneille halutaan myös löytää tukihenkilöitä, koska Helluntaikirkon mukaan tuki ihmiseltä ihmiselle on yksi parhaista keinoista auttaa. Erilaisten tilaisuuksien tarkoituksena on lisäksi tutustua erilaisiin kulttuureihin ja oppia suomenkieltä. Kerhojen ja ryhmien vetäjinä toimivat usein maahanmuuttajataustaiset vapaaehtoistyöntekijät; seurakunnassa korostetaan vertaistukea. Myös lapsille on suunnattu omaa kansainvälistä toimintaa. Esimerkiksi työttömyyden vaivaamaan Liipolan kaupunginosaan on perustettu Kids' action club, joka tarjoaa lapsille liikunnan mahdollisuuksia koulupäivien jälkeen, sekä kerho, jossa maahanmuuttajalapsia – sekä heidän vanhempiaan – autetaan lasten koulutehtävissä. Huomionarvoista on, että lasten kerhotoiminta perustettiin tilanteessa, jossa kaupunki oli lopettanut lähes kaiken lapsille suunnatun harrastustoiminnan kyseisessä kaupunginosassa.<sup>63</sup>

Erittäin keskeiseksi osaksi Helluntaikirkon hyvinvointityötä osoittautui yhteisön maahanmuuttajatyöstä vastaava vapaaehtoistyöntekijä, joka ohjaa ja neuvoo aktiivisesti maahanmuuttajia muun muassa kunnallisia sosiaali- ja terveyspalveluja koskevissa kysymyksissä, auttaa koulutuspaikan- ja työnhauksessa, opastaa turvapaikkakysymyksissä sekä on mukana monissa kansalaisuuden hakuprosesseissa.

Erityisesti viimeksi mainitun vapaaehtoistyöntekijä koki usein raskaaksi ja pitkäkestoiseksi prosessiksi, joka saattoi heikentää maahanmuuttajien henkistä hyvinvointia. Maahanmuuttajien mielenterveysongelmiin on kuitenkin vaikea saada Lahdesta sopivaa ja riittävää hoitoa.<sup>64</sup>

Helluntaikirkon hyvinvointityön lähtökohta on hengellisyydessä, sillä jumalasuhteen hoitaminen nähtiin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin perustaksi. Yhteinen sunnuntain jumalanpalvelus on kaiken työn ja toiminnan keskus. Jumalanpalvelukset ovat kansainvälisiä tilaisuuksia, sillä monikielisen simultaanitulkkauksen ansioista jumalanpalveluksiin pystyy osallistumaan myös ilman suomenkielen taitoa. Erilaisten tilaisuuksien ja ryhmätoiminnan tavoitteina on myös levon ja virkistyksen tarjoaminen. Helluntaikirkon haastateltavat korostivat myös seurakuntansa toimintaan osallistuvien keskinäistä yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyden perustaksi nähtiin se, että jokainen voi löytää ja saada seurakunnasta itselleen jonkin merkityksellisen tehtävän.<sup>65</sup>

Pelastusarmeijan keskeiset hyvinvointityön muodot, joita maahanmuuttajat erityisesti hyödyntävät, ovat materiaallinen apu, kuten ruoka ja vaatteet, sekä lasten päivähoito. Materiaallinen apu on suunnattu erityisesti niille, joilla on taloudellisia ongelmia. Näistä asiakkaista noin puolet on maahanmuuttajia, erityisesti inkeriläisiä ja venäläisiä. Inkeriläisistä avunsaajat ovat pääasiassa ikääntyneitä, joiden eläke ei riitä elämiseen liittyviin menoihin. Venäläiset avunsaajat taas ovat pääasiassa työikäisiä. Erilaisissa materiaallisen avun jakamisen tilanteissa avustettavia kutsutaan myös Pelastusarmeijan hengellisiin tilaisuuksiin. Erityisesti inkeriläiset ikääntyneet naiset osallistuvat hengelliseen toimintaan aktiivisesti, ja he ovat usein mukana myös erilaisissa projektiluonteisissa tapahtumissa kuten joulupatojen vahteina.<sup>66</sup>

Pelastusarmeijan päiväkodissa noin joka kymmenes lapsi on maahanmuuttaja. Osalle maahanmuuttajaperheistä päiväkotitoiminta tarjoaa tutulta ja turvalliselta tuntuvan vaihtoehdon, koska Pelastusarmeija on kansainvälisesti tunnettu organisaatio. Myös Pelastusarmeijan uskonnollisen taustan nähtiin herättävän luottamusta, vaikka organisaatio



ei edusta välttämättä maahanmuuttajien omaa uskontoa. Esimerkiksi muslimi saattaa tuoda lapsensa mieluummin Pelastusarmeijan päiväkotiin kuin kunnalliseen; Pelastusarmeijan päiväkoti mielletään ilmeisesti enemmän uskonnollisuutta ja arvoja esille tuovaksi. Päiväkoti edustaa kristillisiä arvoja: päivittäiseen ohjelmaan kuuluvat muun muassa ruokarukoukset ja hengelliset laulut. Lapsen osallistumisesta hengelliseen toimintaan keskustellaan kuitenkin aina yksilökohtaisesti lapsen vanhempien kanssa. Maahanmuuttajataustaisten lasten kohdalla pidetään tärkeänä erityisesti sitä, että lapset saisivat olla mukana pienissä lapsiryhmissä, joissa heillä olisi parhaimmat mahdollisuudet oppia suomenkieltä. Päiväkodissa pyritäänkin rakentamaan ja vahvistamaan lasten keskinäistä yhteisöllisyyttä sekä toimimaan erilaisissa monikulttuurisissa ryhmissä. Samalla maahanmuuttajalasten vanhempia opastetaan arkisissa asioissa kuten lasten oikeanlaisessa pukemisessa sääolojen mukaan. Perheitä myös neuvotaan koskien kaupungin palveluja; joissakin tapauksissa perheitä oli ohjattu esimerkiksi hakemaan ruoka-apua.<sup>67</sup>

Kaikki tutkitut yhteisöt kohtaavat hyvinvointityössään monenlaisista taustoista tulevia maahanmuuttajia, erityisesti Venäjältä ja Itä-Euroopasta. Muslimeja on mukana pääosin evankelisluterilaisen kirkon ja Helluntaikirkon toiminnassa, jotka kohtaavat kokonaisuudessaan merkittävän osan Lahteen saapuvista maahanmuuttajista. Uskonnollisen yhteisön enemmistöasemassa olevan evankelisluterilaisen kirkon voidaan katsoa kohtaavan jopa suurimman osan maahanmuuttajista, sillä sen toimintaa esitellään osana kaupungin maahanmuuttajapalveluiden tarjoamaa informaatiopakettia.

Maahanmuuttajat hakevat pääasiassa apua arkielämästä selviytymiseen (esimerkiksi kielivaikeudet, virastoasiat) ja yhteisöllisten suhteiden rakentamiseen. Venäläisten maahanmuuttajien ja inkeriläisten paluumuuttajien keskuudessa korostuu tarve taloudelliseen tukeen. Analyysin perusteella kaikille tarkastelluille yhteisölle yhteinen työmuoto onkin maahanmuuttajille annettava aineellinen apu, kuten ruoka- ja vaateapu. Lisäksi yhteisöillä on omia tyyppillisiä maahanmuuttajatyön piirtei-

tä. Evankelisluterilaisen kirkon ja Helluntaikirkon erityisvahvuudet maahanmuuttajatyössä ovat yhteistyö julkisen sektorin kanssa, aktiivinen vapaaehtoistyö ja toiminnan ajallinen joustavuus, mikä tarkoittaa toimintaa myös virka-ajan ulkopuolella. Helluntaikirkon vahvuus on myös seurakunnassa mukana olevien kansainvälinen tausta ja vahva kielitaito. Pelastusarmeija puolestaan toimii pääasiassa päiväkotitoimintansa lisäksi taloudellisena avustajana maahanmuuttajille.

Yhteistyö julkisen sektorin kanssa on merkittävä osa kaikkien uskonnollisten yhteisöjen tehtävissä. Julkisen sektorin koetaan myös tunnustaneen tarpeen yhteistyöhön. Kuitenkin monet haastatelluista kritisoivat omaa rooliaan julkisten palvelujen täydentäjinä ja jopa sosiaalityön paikkaajina. Vaikka kaikki haastatellut painottivat, että uskonnollisten yhteisöjen tulisi antaa apua ja tukea niille, jotka eivät voi saada apua muilta sektoreilta, julkisen sektorin tuen ensisijaisuutta myös maahanmuuttajille peräänkuulutetaan vahvasti. Vertaillen voidaan sanoa, että evankelisluterilaisen kirkon – eli uskonnollisen enemmistön – ja kunnan yhteistyö on aktiivisinta ja myös historiallisesti vahvinta. Keskenään uskonnolliset yhteisöt eivät – selvästä keskinäisestä arvostuksesta huolimatta – tee juurikaan yhteistyötä hyvinvoinnin alueella vaan jokainen uskonnollinen yhteisö toimii omana tahonaan ja omissa verkostoissaan. Tämä erillisuus heijastuu jonkin verran myös arvoja analysoitaessa.

## Hyvinvointityön arvot

*Taustalla lähimmäisenrakkaus ja palveleminen.* Kaikkien tutkimuksessa haastateltujen mukaan heidän edustamansa uskonnollinen yhteisö tekee

62 Evankelisluterilaisen kirkon papin haastattelu.

63 Helluntaikirkon pastorin haastattelu; Ryhmäkeskustelu Lahden WaVE-seminaarissa 19.5.2008.

64 Maahanmuuttajatyöstä vastaavan vapaaehtoisen haastattelu.

65 Helluntaikirkon pastorin haastattelu.

66 Pelastusarmeijan Lahden osaston johtajan haastattelu.

67 Pelastusarmeijan päiväkodin johtajan haastattelu.

aktiivista hyvinvointityötä, koska tällainen työ on tärkein tapa ilmaista lähimmäisenrakkautta. Haastattelujen mukaan hyvinvointityö sekä suomalaisten että maahanmuuttajien parissa perustuu Jumalan ohjeistukseen palvella lähimmäisiä. Tämän ydinarvon lisäksi keskeisten hyvinvointityön arvojen nähdään kiteytyvän viiden teeman ympärille: perhe, koulutus, terveys, työ ja hoiva. Nämä ovat ne arvot, joita tutkimamme yhteisöt haluavat – kylläkin omin painoituksin – toimintansa kautta edistää maahanmuuttajien elämässä.

*Perhe.* Erityisesti Helluntaikirkon ja Pelastusarmeijan haastateltavien mukaan perheiden parissa tehtävän hyvinvointityö on erittäin tärkeää. Molemissa yhteisöissä ollaan huolissaan muun muassa avioerojen korkeasta määrästä. Viime vuosina erityisesti Lahden Helluntaikirkko onkin tehnyt kattavaa työtä perheiden parissa, esimerkiksi äiti–lapsi-kerhojen ja parisuhdetyön puitteissa. Pelastusarmeijan toiveena taas on avointen päivähoitopaikkojen lisääminen, jotta myös työttömillä vanhemmillä olisi mahdollisuus vapaa-aikaan ja lepoon. Monet haastatellut olivat huolissaan myös vanhuksista ja heidän yksinäisyydestään. Tämän vuoksi kunnan perhetyön tulisi haastateltavien mukaan koskea myös isovanhempia. Yleisesti ottaen maahanmuuttajat nähdään arvoiltaan perhekeskeisempinä kuin suomalaiset; haastateltujen mukaan erityisesti inkeriläiset ja muslimit viettävät paljon aikaa perheiden ja sukulaisten kanssa. Usein myös suhteet ulkomailla asuviin sukulaisiin ovat läheiset. Perhekeskeisyys nähdäänkin sellaisena arvona, josta suomalainen valtaväestö voisi oppia maahanmuuttajilta.

*Koulutus.* Haastateltujen mukaan monet ihmiset Lahdessa arvostavat paljon koulutusta, erityisesti ammatillista koulutusta, koska kaupungissa ei ole yliopistoa. Myös maahanmuuttajien monipuolinen koulutus nähdään erittäin tärkeänä. Viime vuosina erityisesti Helluntaikirkko on painottanut vapaaehtoisten, myös maahanmuuttajien, kouluttamista ystäväverkostotoiminnassa. Tärkeää on löytää ammatillista koulutusta myös maahanmuuttajille, joskin ensisijaisena ja perustavanlaatuisena tarpeena nähdään kielikoulutus. Periaatteellisesti haastatellut näkevät erilaisten koulutusmahdollisuuksien

tarjoamisen ensisijaisesti yhteiskunnan ja julkisen sektorin tehtävänä, mutta käytännössä kaikki uskonnolliset yhteisöt järjestävät monenlaista koulutusta kielikursseista vapaaehtoistyön koulutukseen. Erityisesti Helluntaikirkon vapaaehtoistyöntekijä korostaa, ettei Lahti pysty tarjoamaan maahanmuuttajille tarpeeksi intensiivistä kieliovetusta eikä kielikursseille ole mahdollista päästä niin nopeasti kuin maahanmuuttajat itse sitä toivoisivat.

*Terveys.* Kaikki haastateltavat painottavat tehtävänänsä tukea yksilön terveyttä, erityisesti mielen-terveyttä. Tutkitut yhteisöt painottavat tätä toiminnallisesti tarjoamalla virkistystoimintaa ja erilaisia aktiviteetteja, kuten näyttelyitä, leirejä, pienryhmiä, keskusteluja ja vierailuja. Haastateltavien mukaan heidän yhteisöjensä tehtävänä on tukea myös yksilön hengellistä hyvinvointia. Erityisesti maahanmuuttajatyössä tulisi olla hyvin varovainen siinä, ettei asiakkaiden hengellistä suuntautumista loukata.

*Työ.* Suomalaiset ovat tyypillisesti hyvin työ-orientoituneita ja haastateltujen mukaan näin on myös lahtelaisten joukossa. Haastatellut painottavat sekä työtä ja työmahdollisuuksia – myös maahanmuuttajille – että omaa rooliaan tehtävien- tai työnantajana. Haastateltujen keskeinen huoli on vapaaehtoistyö; kaikissa yhteisöissä painotetaan, että on erittäin tärkeää löytää erilaisia tehtäviä seurakunnasta jäsenten ja vierailijoiden ohella myös maahanmuuttajille, koska erilaiset tehtävät voivat antaa merkityksellisyyden ja kuuluvuuden tunteen.

*Hoiva, huolenpito.* Haastateltujen mukaan ihmisistä ja heidän elämäntilanteestaan välittäminen on tärkeimpiä arvoja maahanmuuttajille tarjottavassa tuessa. Haastatellut kuvaavat välittämistä kokonaisvaltaisesti; he tapaavat ihmisiä sekä hengellisten että materiaalien tarpeiden puitteissa. Hengellinen hoiva on haastateltujen mukaan uskonnollisten yhteisöjen tärkein resurssi, mutta haastatellut yrittävät auttaa ihmisiä myös heidän materiaalisissa tarpeissaan. Kaksi haastateltavaa, Helluntaikirkosta ja Pelastusarmeijasta, on toisaalta huolissaan materiaalisesta avun antamisesta, koska se saattaa olla ainoa syy henkilölle tulla seurakuntaan. Lisäksi erityisesti Helluntaikirkon edustajat

painottavat sitä, että seurakunta on paikka sosiaalisten suhteiden rakentamiseen ja ystäväystymiseen. Seurakunnasta halutaan rakentaa myös hengellinen koti maahanmuuttajille. Yksilön ja yhteisön välisen yhteisöllisyyden nähdään korostuvan tällaisessa hyvinvointityössä: hoivan kautta voidaan edistää myös yhteisöllisyyden itseisarvoa.

Haastateltujen mielestä edellä kuvattujen arvojen edistämisen kautta uskonnollisten yhteisöjen tärkein tehtävä on viestiä hengellisyydestä kumpuavaa välittämisen arvoa, joka ylläpitää välillisesti myös muita arvoja kuten turvallisuutta, sosiaalisuutta, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä, erityisesti Helluntaikirkon näkemyksen mukaan, yhteisöllisyyttä. Uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityössä korostuvan kokonaisvaltaisen näkemyksen mukaan fyysisten, henkisten, sosiaalisten ja uskonnollisten ulottuvuuksien tasapaino on tärkeää yksilön hyvinvoinnille. Erityisesti henkisten ja hengellisen ulottuvuuksien vahvistaminen nähdään ominaisena ja erityislaatuisena uskonnollisen yhteisöjen hyvinvointityössä.

Haastateltavat kokevat maahanmuuttajien osallistuvan uskonnollisten yhteisöjen sosiaaliseen toimintaan niin hengellisistä kuin muistakin syistä. Tärkeimmäksi hyvinvointityön tavoitteeksi asetetaan se, että ihminen kokee olevansa hengellisesti ja sosiaalisesti osa yhteisöä. Mutta mihin yhteisöön ja millaiseen yhteisöllisyyteen maahanmuuttajia sitten halutaan integroida? Näissä näkemyksissä uskonnolliset yhteisöt eroavat toisistaan jonkin verran. Tarkastelemme näitä tutkimustuloksia seuraavassa akkulturaatioasenteiden näkökulmasta.

## Uskonnollisten yhteisöjen akkulturaatioasenteet

Edellä sekä hyvinvointityötä että siinä heijastuvia arvoja koskevissa tutkimustuloksissa kuuluu yhtenäisen viesti: maahanmuuttajia halutaan tukea yhteisöllisyyteen erityisesti suhteessa maahanmuuttajayhteisön ulkopuolisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet uskonnollisten yhteisöjen edustajat havaitsivat kuitenkin samantapaisia haasteita maahanmuuttajien ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. Yksi keskeisimmistä ongel-

mista maahanmuuttajien keskuudessa on irrallisuus ja yksinäisyys. Yksinäisyyden syyt johtuvat haastateltavien mukaan siitä, että maahanmuuttajilta puuttuu keskeisiä kansalaistaitoja, jotka liittäisivät heidät paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan. Tyypillistä on, että maahanmuuttajilla on heikko kielitaito, mikä vaikeuttaa niin arkipäivän asioiden hoitoa kuin koulutukseen hakeutumista tai työnsaantia. Haastateltavien mukaan vaikeudet sopeutua laajempaan yhteisöön voivat johtaa myös syvempiin yksilötason ongelmiin; monien maahanmuuttajien mielenterveydenongelmat saattavat johtua paitsi aikaisemmista traumaattisista kokemuksista kotimaassa, myös vaikeuksista sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Samaan aikaan kunnallisessa terveydenhoitojärjestelmässä ei tunnisteta tai pystytä hoitamaan maahanmuuttajien mielenterveysongelmia riittävän tehokkaasti. Toisaalta myös maahanmuuttajien oma kulttuuri voi vaikuttaa ongelmien syvenemiseen tai hoitamisen vaikeuteen. Esimerkiksi Helluntaikirkon vapaaehtoistyöntekijän mukaan erityisesti muslimitaustaiset henkilöt eivät juuri puhu ongelmistaan oman yhteisönsä ulkopuolisille.

Koska maahanmuuttajien ja ympäröivän yhteiskunnan välillä nähdään haasteita, uskonnolliset yhteisöt pyrkivät hyvinvointityössään ratkaisemaan erityisesti näitä haasteita. Millaisia akkulturaatioasenteita uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö sitten heijastaa? Pyritäänkö ongelmia ratkaisemaan tukemalla maahanmuuttajien assimilaatiota enemmistökulttuuriin vai pyritäänkö hyvinvointityössä ylläpitämään moninaisuutta ja tukemaan myös vähemmistöryhmien omaa identiteettiä?

Kokonaisuudessaan kaikkien tarkasteltujen yhteisöjen hyvinvointityö heijastaa hieman erilaisia akkulturaatioasenteita. Esimerkiksi evankelisluterilaisessa kirkossa pidetään tärkeänä, että maahanmuuttajat saavat valmiuksia selviytyä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä luovat yhteyksiä ja sidoksia valtaväestöön. Tähän pyritään muun muassa opettamalla suomenkieltä sekä erilaisia kansalaistaitoja, kuten rahan käyttöä ja säästämistä. Lisäksi maahanmuuttajille etsitään myös koulutus- ja työmahdollisuuksia. Evankelisluterilaisen kirkon pappi näkee, että muun muassa rippikoulu

on, esimerkiksi inkeriläisille, avain suomalaisuuteen ja suomalaiseen kulttuuriin.

Helluntaikirkossa puolestaan pidetään ensisijaisen tärkeänä sitä, että seurakunta tukee maahanmuuttajia ystävien ja merkityksellisten sosiaalisten verkostojen löytämisessä kirkon yhteisön sisältä. Helluntaikirkko tarjoaa yhteisöllisyyttä myös etsimällä maahanmuuttajille mielekkäitä tehtäviä erityisesti omasta seurakunnasta. Samalla panostetaan vahvasti erilaisten virkistysmahdollisuuksien luomiseen seurakuntayhteisössä, sillä maahanmuuttajien henkisestä jaksamisesta ollaan erityisesti huolissaan. Helluntaikirkon toiminta näyttäisi tukevan maahanmuuttajien kiinnittymistä ensisijaisesti helluntaiyhteisöön. Helluntaikirkon haastateltavien mukaan yhteydet kirkon toimintamuotoihin sekä ystävien ja tuen saaminen seurakunnan sisältä voivat puolestaan tukea maahanmuuttajien toimijuutta yhteiskunnassa yleensä.

Pelastusarmeijan toiminnassa maahanmuuttajien kohtaaminen taas ilmenee selkeimmin lasten päiväkotitoiminnassa. Päiväkodin keskeisenä ajatuksena on tukea ohjatusti valtaväestön ja maahanmuuttajalapsien keskinäistä kohtaamista ja vuorovaikutusta. Päiväkodin arjessa ovat vahvasti mukana muun muassa erilaisten suomalaisten uskonnollistaustaisten juhlien vietto, mutta tavoitteena on tutustua laajasti myös muiden kulttuureiden keskeisiin juhliin ja tapoihin. Päiväkodissa opitun kulttuurien kohtaamisen nähdään olevan avainasemassa lasten myöhemmissä vaiheissa, kun he itsenäisesti toimivat monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Päiväkodin toiminnan perustan voidaan tulkita liittyvän integraatioajatteluun, jossa keskeistä on kulttuurien välinen tasa-arvoinen vuorovaikutus.

Uskonnollisten yhteisöjen akkulturaatio- ja identiteettinäkömykset liittyvät vahvasti myös kysymykseen identiteetistä. Osa maahanmuuttajista korostaa Lahdessa vahvasti omaa uskonnollista ja kulttuurista taustaansa, mutta esimerkiksi inkeriläisten on katsottu haluavan peittää oma venäläisyyteen liittyvä taustansa. Identiteetin määrittelemiseen liittyvä ongelma vaikuttaa kuitenkin vahvimmin nousevan esille maahanmuuttajanuorten kohdalla. He rakentavat suomalaista identiteettiä, mutta samalla perheet ja

suvut painottavat oman kulttuurisen taustan säilyttämistä. Inkeriläisten tai muslimitaustaisten maahanmuuttajien kohdalla nuoren sukupolven ei koeta olevan enää niin vahvasti kiinni omassa perheessään tai suvussa kuin aikaisempi sukupolvi. Venäläistaustaiset nuoret miehet, jotka edustavat toista tai kolmatta maahanmuuttajasukupolvea, taas hakevat identiteettinsä rakennusaineiksi useimmiten venäläisyydestä. Osa haastateltavista näki, että nuoret miehet ihailevat avoimesti Venäjän historiaa ja nyky-yhteiskuntaa, ja osa on jopa suunnitellut muuttoa Venäjälle.

Haastateltavien näkemykset maahanmuuttajanuorten identiteetin rakentamisesta ja suhteesta suomalaiseen yhteiskuntaan edustavat sekä integraatio- että separaatioasenteita. Yhtäältä nuori ammentaa identiteettinsä rakennusaineiksi samanaikaisesti perheen ja suvun kulttuuritaustoista sekä ympäröivästä suomalaisesta kulttuurista. Toisaalta osa maahanmuuttajanuorista hakee eroa suomalaiseen kulttuuriin suuntamaalla kiinnostuksensa pääasiallisena vain etnistä taustaansa kohtaan. Haastateltavien mielestä vahva separaatio suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin näyttäytyi huolestuttavana, koska sen seurauksena nuoret jäävät helposti ilman sellaisia luontevia ja paikallisia verkostoja, jotka avaisivat esimerkiksi polkuja koulutukseen ja työelämään. Merkillie pantavaa kuitenkin on, että uskonnollisten yhteisöjen näkemyksissä integraatio ja separaatio eivät näyttäytyä välttämättä vain vastakkaisina prosesseina. Haastateltavien käsitykset heijastavat ajatusta siitä, että erityisesti nuorten kohdalla integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin vaatii myös eron tekemistä suhteessa suomalaisuuteen ja tutustumista omaan etniseen taustaan. Omien juurien tunteminen on edellytys onnistuneelle ja tasapainoiselle integroitumiselle.

Kuten edellä mainittiin, perheiden ja sukujen merkitys osoittautui maahanmuuttajille erittäin tärkeäksi, vaikka maahanmuuttajanuoret saattavat kipuilla suhteissaan perheen ja valtaenemmistön välillä. Tässä tutkimuksessa kaikki haastateltavat, mutta painokkaimmin Helluntaikirkon ja Pelastusarmeijan edustajat, arvostavat juuri perheiden ja sukujen tärkeää asemaa maahanmuuttajien elin-

piirissä. Vahvojen perhesiteiden katsotaan edustavan välittämisen ja huolenpidon kulttuuria, jonka merkitys erityisesti maahanmuuton yhteydessä korostuu. Perheen hyvinvointia halutaan tukea, ja erityisesti Helluntaikirkko on tavoittanut toiminnallaan myös kokonaisia perhekuntia. Perhekunnan tavoittaminen uskonnollisten yhteisöjen toimintaan katsotaan vähentävän perheen sisäisiä ennakkoluuloja ja parhaimmassa tapauksessa Helluntaikirkko pystyy järjestämään kaikille perheenjäsenille erilaisia osallistumisen mahdollisuuksia. Perheen vahva asema voi olla kuitenkin myös separaatiota edistävä tekijä. Esimerkiksi haastateltava evankelisluterilaisesta kirkosta piti huolestuttavana sitä, että erityisesti maahanmuuttajamiehet saattavat vetäytyä perheen ja suvun pariin, eivätkä välttämättä haakeudu mihinkään vuorovaikutuksellisiin suhteisiin valtaenemmistön kanssa. Naisilla arvioitiin olevan miehiä enemmän sidoksia perheen ulkopuolelle, ja uskonnolliset yhteisöt tavoittivat toimintaansa huomattavasti enemmän naisia kuin miehiä. Parhaimmissa tapauksissa perheiden vahva asema ja uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö perheiden parissa tukevat maahanmuuttajien integraatiota, mutta perheen vaikutuksella voi olla joissakin tapauksissa integraatiota haittaavia vaikutuksia.

Kaiken kaikkiaan uskonnolliset yhteisöt heijastelevat hyvinvointityössään useita Berryn akkulturaatiomallin elementtejä. Kaikkien uskonnollisen yhteisöjen voidaan nähdä tukevan integraatioasennetta, joskin erilaisin painotuksin. Sekä evankelisluterilainen kirkko että Helluntaikirkko painottavat vahvasti maahanmuuttajien yhteyksiä oman ryhmänsä ulkopuolelle. Evankelisluterilaisessa kirkossa maahanmuuttajille pyritään luomaan suoria kontakteja valtayhteisöön, Helluntaikirkossa uskonnollinen yhteisö nähdään ensisijaisena kiinnittymisen kohteena. Molemmissa yhteisöissä halutaan kuitenkin tukea vahvasti maahanmuuttajien oman yhteisön ja muun tai muiden yhteisöjen välisiä suhteita. Samalla maahanmuuttajien oman kulttuurin tukeminen jää huomattavasti vähäisempään asemaan, vaikka esimerkiksi Helluntaikirkossa käytettävä simultaanitulkkaus voidaan osaltaan nähdä vähemmistökulttuurin tukemisena. Pelastusarmeijassa

taas vähemmistökulttuurien tukeminen on nostettu keskeiseen asemaan koko toiminnan luonteessa. Kokonaisuudessaan assimilaation taustakaiku kuuluukin voimakkaammin evankelisluterilaisen kirkon ja Helluntaikirkon työssä, kun taas Pelastusarmeijassa vähemmistö- ja enemmistökulttuurin tukeminen näyttäisi olevan tasapainoisemmassa asemassa. Selkeää assimilaatioasennetta uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityössä ei kuitenkaan ole nähtävissä ja kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että suomalaisen kotouttamispolitiikan virallinen integraationäkemys heijastuu vahvasti myös uskonnollisten yhteisöjen tukemissa akkulturaatioasenteissa. Uskonnollisten yhteisöjen haastateltavat heijastavat kuitenkin myös näkemystä siitä, ettei integraatio ole vain yksisuuntainen kiinnittymisen prosessi, vaan siihen kuuluu myös separaation elementtejä eli erontekemistä sekä valtaväestöön että omaan etniseen taustaan osana maahanmuuttajan oman identiteetin muodostumista. Avoimeksi kysymykseksi jää tässä kuitenkin se, miten havaittuun separaatioon tulisi lopulta suhtautua. Kokonaisuvaltaisesti on myös kyseenalaista, kuinka avoimia tarkastellut uskonnolliset yhteisöt lopulta itse ovat maahanmuuttajien kulttuureille ja millä tavoin kulttuurien välinen vuorovaikutus todella toteutuu arjen toiminnoissa. Kysymykseksi jää myös se, kuinka tasa-arvoisessa suhteessa ja vuorovaikutuksessa maahanmuuttajien ja uskonnollisten yhteisöjen uskonnolliset näkemykset ovat. Millaisia jännitteitä erilaisista näkemyksistä syntyy toiminnan tasolla ja miten näitä jännitteitä ratkaistaan? Jatkossa voisi myös pohtia, mitä uskonnolliset yhteisöt itse ammentavat esimerkiksi toimintansa sisältöihin kulttuurien välisestä vuorovaikutuksesta ja millaista annettavaa yhä vahvemalla kaksisuuntaisella prosessilla voisi olla uskonnollisille yhteisöille.

## Pohdinta

Tarkasteltujen uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö tukee pääsääntöisesti suomalaisen kotouttamispolitiikan taustalla olevaa integraatiokäsitystä. Erityisesti evankelisluterilaisessa kirkossa ja Helluntaikirkossa maahanmuuttajia halutaan kuitenkin tukea erityisesti suhteessa oman etnisen

ryhmän ulkopuolisiin yhteisöihin, mikä osaltaan heijastelee myös assimilaation ajatusta. Maahanmuuttajien omaa kulttuuria pyritään tukemaan selkeimmin Pelastusarmeijan hyvinvointityössä. Myös separaatioasenteelle nähtiin oma tarpeensa erityisesti suhteessa maahanmuuttajien identiteetin muodostumiseen. Keskustelu marginalisaatiosta eli syrjäytymisestä ei tässä tutkimuksessa noussut keskeiseen asemaan.

Tutkittujen yhteisöjen hyvinvointityössä ydinarvoksi nähtiin yhteisöllisyyteen ohjaava lähimmäisenrakkaus; juuri tästä syystä tukea maahanmuuttajille halutaan tarjota. Mielenkiintoinen kysymys onkin, nähdäänkö eri maahanmuuttajaryhmien yhteisöllisyys yhtäläisenä haasteena. Onko johonkin ryhmään helpompi rakentaa yhteisöllisyyden sidoksia – tai jonkun ryhmän suhteessa tukijoihinsa ja/tai valtaväestöön? Kysymys on siis siitä, kuinka vahvasti toiseutta versus samuutta, tuttuutta (suhteessa valtakulttuuriin) maahanmuuttajaryhmä edustaa, sekä edelleen, koetaanko toiseuden asteella olevan yhteisöllisyyden kannalta merkitystä.

Tuloksista nouseekin selkeä viesti: kaikissa tutkimissamme ryhmissä erityisen hyvin integroituneeksi ryhmäksi koettiin inkeriläiset paluumuuttajat. He ovat ryhmä, joka edustaa selkeästi vähemmän toiseutta suhteessa valtaväestöön kuin monet muut maahanmuuttajaryhmät. Heidänkään kohdalla integroituminen ei ollut kuitenkaan tapahtunut uskonnollisten yhteisöjen – ja yleisten yhteiskunnallisten – ideaalien mukaisesti. Heidän kohdallaan ongelmalliset tilanteet johtuivat pääosin samoista syistä kuin muilla maahanmuuttajilla. Esimerkiksi heikon kielitaidon vuoksi koulutukseen hakeutuminen tai työnsaanti on osoittautunut hankalaksi.<sup>68</sup> Inkeriläisten keskuudessa on myös havaittu runsaasti taloudellisia ongelmia. He tukeutuvat usein evankelisluterilaisen seurakunnan tarjoamaan taloudelliseen apuun.

Oleellista ja uniikkia uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityössä on nimenomaan uskonnollisuus; se on ominaispiirre, jota ei löydy muilta hyvinvointituen tarjoajilta, ei kunnalliselta eikä kolmannelta sektorilta. Maahanmuuttajien tuessa uskonto on kuitenkin potentiaalinen jakolinja ja sensitiivinen

elementti – tämä siitäkin huolimatta, että kaikki tutkimamme yhteisöt tukevat ihmisiä uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta. Edelleen, vaikkei uskonto olisikaan haaste tuen tarjoajille, se voi vaikuttaa vahvasti siihen, miten tuen vastaanottajat, tässä tapauksessa maahanmuuttajat, tuen kokevat. Tähän liittyen tuloksissamme näkyikin jälleen toiseuden versus tuttuuden eetos. Inkeriläiset ovat jälleen ryhmä, joka on kokenut uskonnollisuuden yhdistäväksi sillaksi ja yhteisöllisyyden rakennusaineksi paitasi suhteessa oman ryhmän niin myös valtaväestön jäseniin. Kynnys onkin heille matalampi: uskonnollis-kulttuurinen kristillinen – ja usein vieläpä luterilainen – tausta on yhteinen eikä uskontojen välistä (potentiaalista) kuilua tarvitse ylittää. Inkeriläiset paluumuuttajat, ja osittain myös heidän jälkeläisensä, olivatkin haastateltaviemme mukaan erittäin kiinnostuneita evankelisluterilaisesta kirkosta. Kuten tuloksissamme ilmeni, rippikoulu oli heille yhteisöllinen tapahtuma, johon saatettiin tulla koko perheen kanssa.

Toisaalta on kiehtovaa, miten uskonto voi olla yhdistävä tekijä hyvinvoinnin alueella, vaikka kyse olisi eri uskonnosta. Kuten tuloksissamme ilmeni, joillekin muslimiperheille Pelastusarmeijan päiväkodin kristillinen tausta on ollut juuri se tekijä, miksi he ovat halunneet lapsensa Pelastusarmeijan päiväkotiin. Kristillinen tausta on luonut luottamuksen ja turvallisuuden ilmapiirin. Toinen, vieraampi uskonto on tutumpi – vähemmän toiseutta edustava – kuin ei-uskonnollisuus. Myös muiden uskonnollisten yhteisöjen toiminnan yhteydessä ilmeni, että maahanmuuttajat olivat hakeutuneet yhteisöjen piiriin juuri niiden kristillisen taustan vuoksi. Kristillisyyden nähtiin herättävän luottamusta, kunnioitusta ja kiinnostusta maahanmuuttajien keskuudessa, vaikka he eivät tulleet seurakunnan toimintaan mukaan – tai tuen asiakkaiksi – ensisijaisesti uskonnollisten kysymysten takia.

Suomessa on jo usean vuoden ajan keskusteltu siitä, voiko monikulttuurisessa maassa, ja erityisesti monikulttuurisissa kouluissa ja päiväkodeissa, tuoda ilmi uskonnollisuutta. Saako uskonnollisuus ylipäätään näkyä hyvinvointityössä? Kysymys on pohjimmiltaan siitä, nähdäänkö yhteisöllisyyden

rakentuvan erilaisten uskontojen kohtaamiselle vai-ko pikemminkin uskontoneutraalisuudelle? Haastattelemamme uskonnollisten yhteisöjen edustajat näkivät ongelmallisena sen, että suomalaiset häivyttävät oman taustansa monikulttuurisessa ympäristössä. Heidän mielestään suomalaisten tulee vaalia perinteitään huolimatta siitä, että yhteisöissä on samaan aikaan kymmeniä muiden uskontojen edustajia. Samalla kuitenkin kaikki haastatellut korostivat sitä, että kristinuskoa tulee ehdottomasti opettaa loukkaamatta toisuskovia. Mikä siis olisi esimerkiksi oppilaitosten, hyvinvointipalvelujen sekä uskonnollisten yhteisöjen arjessa toimivin konkreettinen ratkaisu? Uskonnollisissa yhteisöissä ja niiden hyvinvointityössä halutaan selvästi edistää oikeudenmukaisuuden ja keskinäisen kunnioituksen arvoja, mutta jatkossa – yhteiskuntamme yhä moniarvoistuuessa ja uskontojen kirjon laajentuessa – haasteeksi tulee kestävien ratkaisujen pohdinta. Jännite on olemassa; uskonto ohjaa sekä kunnioittamaan toisia että painottamaan omaa. Tuoreen tapaustutkimuksen mukaan uskontojen kohtaamisia on esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon diakoniatyössä tällä hetkellä lähestytty lähinnä käytännön tasolla. Yhteistyön ja auttamistyön onnistumisen takaamiseksi myös tulevaisuudessa on kuitenkin nähtävissä uskonnollisesti vakaumuksellisen dialogin tarve.<sup>69</sup>

Erilaisissa uskontodialogia koskevissa ohjeistuksissa<sup>70</sup> keskitytään nykyisellään sekä todistamiseen että vuoropuheluun: jotta vuoropuhelu on mahdollista, keskustelukumppanien on tunnettava oma perinteensä ja oltava siihen sitoutuneita. Vuoropuhelussa on kyse juuri siitä, että eri uskontojen edustajat keskustelevat. Vaikka uskontoneutraalille lähestymistavalle on tilansa ja paikkansa, uskontojen kohtaamisessa tällainen vuoropuhelu on sisällöllinen mahdollisuus. Uskontojen kohdatessa uskonnosta on siis syytä puhua.

Avoimen keskustelun peräänkuuluttaminen oli yhteistä myös kaikille WaVE-tapaustutkimuksille. Tutkimusten pohjalta nouseva Euroopan laajuinen viesti on, että uskontoa ei pitäisi välttää keskustelunaiheena vaan ennemmin lisätä keskustelua sekä eri uskontojen kohtaamisia ja siltojen rakentamista.

WaVE-tutkimusten kontekstit olivat kuitenkin uskonnollisesti sekä hyvinvointivaltion tilan ja maahanmuuttotilanteen suhteen hyvin erilaisia, mikä luonnollisesti vaikutti myös tulosten sisältöön. Kokonaisuudessaan uskonnon ja hyvinvointityön suhteen nähtiin sisältävän sekä mahdollisuuksia että riskejä. WaVE-tutkimusten pohjalta uskonto hahmotettiin sosiaalista koheesiota rakentavana tekijänä erityisesti silloin, kun uskonnollisen yhteisön hyvinvointityö ei ollut sidottu asiakkaan uskontoon, uskonnollisuuteen tai kansallisuuteen. Tällöin uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityö nähtiin arvojen – kuten lähimmäisenrakkauden – heijastumisena toiminnan tasolle. Riskejä nähtiin kuitenkin liiallisessa joustavuudessa ja suvaitsevuu-  
dessa, joka saattaisi johtaa välinpitämättömyyteen. Riskitekijänä uskonto nähtiin myös silloin, kun valtauskonnon dominoiva asema johti syrjintään ja marginalisaatioon.<sup>71</sup>

WAVE-projektin 12 maan enemmistöuskontojen tarjoamissa hyvinvointipalveluissa oli eroja sekä laajuudessa että toimivuudessa. Ääripäin nähtiin tilanne, jossa palveluja ei tarjota etnisille vähemmistöille lainkaan, ja tilanne, jossa palveluja on runsaasti mutta ne ovat vääränlaisia. Tässä yhteydessä Suomi sijoittui ääripäiden puoliväliin. Yleisenä tarpeena nähtiin kulttuurisen kompetenssin lisääminen kaikessa hyvinvointityössä. Suurin haaste niin Suomessa kuin muissakin maissa oli tiedon puute, koska tarjolla olevan informaation ei nähty tavoittavan vähemmistöjä esimerkiksi puutteellisen kielitaidon vuoksi. Keskeiseksi kysymykseksi nousikin, kohtaako tarjonta tarpeen. Valtaväestön ja vähemmistöjen arvojen eroavaisuudet muun muassa perhepalveluiden ja koulutuksen osalta nähtiin merkittävänä haasteena. Keskeistä oli tarve tietää vähemmistöihin liittyvistä keskei-

68 Inkeriläisillä on ollut myös mm. vaikeuksia luottaa suomalaisiin viranomaisiin; esimerkiksi terveydenhoidossa he ovat joissakin tapauksissa turvautuneet mieluummin omiin perinteisiin hoitomenetelmiin kuin suomalaisen hoitojärjestelmään.

69 Haataja 2007, 49.

70 Esim. Raitis & Hiltunen 2001.

71 Laiho & Pessi & Helander 2009; Fokas 2009.

sistä piirteistä ja vähemmistön tarpeista enemmän, jotta tilanteeseen voitaisiin vastata. Tällä hetkellä vähemmistöjen omat verkostot nähtiin korvaamattomina valtaväestön tietotaidon puutteellisuuden vuoksi. Kaikissa maissa myös nähtiin hyvinvointi perustavanlaatuinen eurooppalaisena arvona, jonka painotuksissa kuitenkin oli merkittäviä eroja.<sup>72</sup> Mikä sitten on suomalaisen yhteiskunnan erityispainotus hyvinvoinnin arvossa? Teema tarvitsee lisätutkimusta, mutta tässä artikkelissa esille nousseet arvot voivat toimia tutkimuksellisina lähtökohtina.

Ympäri Eurooppaa monikulttuurisuuden haasteisiin ollaan valmiita ja halukkaita tarttumaan hyvin eri tavoin. Suomessa resurssikysymysten pitäisi olla melko hyvin kohdillaan. Maahanmuuttajat kuitenkin nähdään Suomessa yhä poikkeavana marginaalina, ja erityispalvelujen tarve koetaan merkittävänä. Yhteys Suomen maahanmuuttopolitiikkaan on luonnollisesti selkeä: maahanmuuttajat todella ovat Suomessa edelleen marginaalia. Tässä tilanteessa myös tarve uskonnollisten yhteisöjen hyvinvointityölle ja yhteisöllisyyden arvojen edistämiseksi on ilmeinen.

72 Esimerkiksi Ruotsissa korostettiin sukupuolten tasa-arvoa ja Kreikassa ilmaista korkeakoulutusta.

## LÄHTEET

- Teemahaastattelut yhdeksän kappaletta, 2006–2007. Tekijöiden hallussa, Helsinki.
- Ryhmäkeskustelu Lahden WaVE-seminaarissa 19.5.2008. Mukana Lahden evankelisluterilaisen kirkon, Helluntaikirkon ja Pelastusarmeijan edustajat. Muistiinpanot tekijöiden hallussa.

## KIRJALLISUUS

- ALITOLPPA-NIITAMO, ANNE  
2004 *The Icebreakers: Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education*. Helsinki: Väestöliitto.
- BERRY, JOHN W.  
1992 ”Acculturation and Adaptation in a New Society”. *International Migration* 30, 69–85.
- BERRY, JOHN W. & POORTINGA, Y.H. & DASEN, P.R.  
1992 *Cross-Cultural Psychology: Research and Applications*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BJÖRKLUND, LIISA & GRÖNLUND, HENRIETTA  
2009 *Kirkko heikossa työmarkkina-asetmassa olevien työllistäjänä*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- ETNISTEN SUHTEIDEN NEUVOTTELUKUNTA  
2004 *Muuttoliikkeet ja etniset vähemmistöt Suomessa 1999–2004: Tutkimukset ja tilastot*. Helsinki: Työministeriö.
- FOKAS, EFFIE  
2009 *Welfare and Values in Europe: Comparative analysis, 12 countries*. Käsikirjoitus.
- FORSANDER, ANNIKA  
2000 ”Maahanmuuttajien integraatio: Etnisten ryhmien ja yhteiskunnallisen keskiön suhteista eri aikoina”. *Muuttuvat asemat: Kompassi integraation arkeen*. Toim. M. Mäkilä & K. Siivonen. Turku: Kirja-Aurora, 69–100.
- 2001 ”Etnisten ryhmien kohtaaminen”. *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. A. Forsander & E. Ekholm & P. Hautaniemi & A. Ali & A. Alitolppa-Niitamo & E. Kyntäjä & N. Quoc Cuong. Helsinki: Palmenia-kustannus, 31–56.



- FORSANDER, ANNIKA & EKHOLM, ELINA  
2001 "Etniset ryhmät Suomessa". *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. A. Forsander & E. Ekholm & P. Hautaniemi & A. Ali & A. Alitolppa-Niitamo & E. Kytäjä & N. Quoc Cuong. Helsinki: Palmenia-kustannus, 83–160.
- FRIMAN-KORPELA, SARITA & MÄKI, ANNE-MARI (TOIM.)  
2006 *Romanit toimijoina yhteiskunnassa: Romani-asiain neuvottelukunta 50 vuotta –juhlaulkaisu*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- GOTHONI, RAILI  
2006 *Velat anteeksi? Akordirahastotoimintamallin arviointitutkimus*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- GRÖNLUND, HENRIETTA  
2003 *Yhteisvastuukerääjät jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- GRÖNLUND, HENRIETTA & HIILAMO, HEIKKI  
2005 "Diakonian resurssit ja alueellinen tarve". *Diakonian tutkimus* 2:2005, 34–51.  
2006 "Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina". *Yhteiskuntapolitiikka* 2:2006, 134–145.
- HAATAJA, TUULA  
2007 *Uskontodialogi diakoniatyössä: Kokemuksia toisuskovan kohtaamisesta Kajaanin seurakunnassa*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö.  
[http://kirjastot.diak.fi/files/diak\\_lib/Pori2007/6cbbo4\\_Pori\\_Haataja\\_9488.pdf](http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pori2007/6cbbo4_Pori_Haataja_9488.pdf)
- HAUTANIEMI, PETRI  
2001 "Etnisyys ja kulttuuri". *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. A. Forsander & E. Ekholm & P. Hautaniemi & A. Ali & A. Alitolppa-Niitamo & E. Kytäjä & N. Quoc Cuong. Helsinki: Palmenia-kustannus, 11–30.
- HEIKKILÄ, MATTI & KARJALAINEN, JOUKO & MALKAVAARA, MIKKO (TOIM.)  
2000 *Kirkonkirjat köyhyydestä*. Helsinki: Kirkkopalvelut.
- HEIKKILÄ, ELLI & PIKKARAINEN, MARIA  
2008 *Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- HELANDER, EILA  
2005 "Churches and Nordic Identity: Churches as Welfare Providers". *Welfare and Religion*. Ed. A. Bäckström. Uppsala: Uppsala Institute for Diaconal Studies, 65–71.
- HELANDER, VOITTO  
1998 *Kolmas sektori: Käsitteistöä, ulottuvuuksista ja tulkinnoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- HIILAMO, HEIKKI & PESOLA, ULLA & TIRRI, SIRPA  
2008 "Kirkon ruoka-apu". *Toisten pankki: Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa*. Toim. S. Hänninen. Helsinki: Stakes, 115–126.
- HIRVONEN, HEIDI & VASKO, TIMO (TOIM.)  
2008 *Hyvä tietää islamista*. Kirkko ja islam -julkaisuja 1. Helsinki: Kirkkohallitus.
- HOLM, PASI & HOPPONEN, ANNELI & LAHTINEN, MARKUS  
2008 *Maahanmuuttajien työkyky 2008*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja nro 210. Helsinki: Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos.
- IIVARI, JAAKKO  
2006 *Tuomittu maahanmuuttaja*. Tutkimuksia 154. Helsinki: Stakes.
- JAAKKOLA, JOUKO  
1991 "Yhteisöavusta vapaaehtoistyöhön. Epäviraalinen apu suomalaisen sosiaaliturvan kehityksessä". *Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen*. Toim. A. Matthies. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 8–28.
- JUNTUNEN, ELINA & GRÖNLUND, HENRIETTA & HIILAMO, HEIKKI  
2006 *Viimeisellä luukulla: tutkimus viimeisijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- KNUUTI, LIISA  
1997 *Postmodernia etsimässä: Postmodernismi, arvot ja elämäntyyli*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja C43. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus.
- KULSOOM, ALLY  
2002 *Analytical Study of Racism, Discrimination and Xenophobia in the Education Sector of Finland*. EUMC/RAXEN 3 – 2002. Helsinki: Finnish League for Human Rights.
- KÄHKÖNEN, ANTTI  
1990 *Kirkko ja saamelaisvähemistö*. Oulu: Oulun yliopisto.

- LAAKSONEN, ANNELE  
 2007 *Maahanmuuttajaoppilaat erityiskouluissa*.  
 Turku: Turun yliopisto.
- LAHDEN KAUPUNGIN MAAHANMUUTTAJAOPAS  
 2006 Lahden kaupungin maahanmuuttajaopas.  
[www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages](http://www.lahti.fi/www/cms.nsf/pages)  
 (luettu 5.6.2007).
- LAPPALAINEN, SIRPA  
 2006 *Kansallisuus, etnisyyys ja sukupuoli lasten vä-*  
*lisissä suhteissa ja esiopetuksen käytännöissä*.  
 Diss. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- LAUSUNTO HALLITUKSELLE LAADITUSTA TOIMINTA-  
 EHDOTUKSESTA KOHTI ETNISTÄ YHDENVERTAISUUTTA JA  
 MONIMUOTOISUUTTA 17.8.2000  
 2000 Helsinki: Ev. lut. kirkon kirkkohallitus.
- LAIHO, MARJUKKA & PESSI, ANNE BIRGITTA & HELANDER, EILA  
 2009 *Welfare and Values in Europe: Policy Recom-*  
*mendations on Three Levels: European, Natio-*  
*nal, Local*. Käsikirjoitus.
- LEPOLA, OUTI  
 2002 "Johdanto". *Koto-maana Suomi: Kertomuksia*  
*maahanmuutosta 1999–2001*. Toim. O. Lepola.  
 Helsinki: Edita.
- LESKINEN, TAPIO  
 2003 *Globaalin auttajan arvot ja moraali: tutkimus*  
*suomalaisten asennoitumisesta ja osallistu-*  
*misesta vapaaehtoiseen kehitysyhteistyöhön*.  
 Kirkkopalvelujen julkaisuja; 9. Helsinki: Kirk-  
 kopalvelut.
- LIEBKIND, KARMELA & JASINSKAJA-LAHTI, INGA  
 2000 "The Influence of Experiences of Discrimination  
 on Psychological Stress: A Comparison of Seven  
 Immigrant Groups". *Journal of Community and*  
*Applied Social Psychology* 10, 1–16.
- MARTIKAINEN, TUOMAS  
 2004 *Immigrant Religions in Local Society: Histori-*  
*cal and Contemporary Perspectives in the City*  
*of Turku*. Turku: Åbo Akademi University Press.
- 2006 "Maahanmuuttajat ja uskonto: tausta, jäse-  
 nyys, yhdyskunnat". *Kristinusko Suomessa*.  
 Toim. A. Laitinen. Suomalaisen teologisen kir-  
 jallisuusseuran julkaisuja 249. Helsinki: Suoma-  
 lainen teologinen kirjallisuusseura, 205–240.
- 2009 "Religious Diversity beyond the Cosmopolis:  
 Immigration and the Religious Field in the City  
 of Turku, Finland". Religion, doi:10.1016/j.reli-  
 gion.2009.01.005.
- MARTIKAINEN, TUOMAS (TOIM.)  
 2006 *Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa*  
*2000-luvulla*. Tietolipas 212. Helsinki: Suoma-  
 laisen kirjallisuuden seura.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & SAKARANAHO, TUULA  
 & JUNTUNEN, MARKO (TOIM.)  
 2008 *Islam Suomessa: Muslimit arjessa, mediassa ja*  
*yhteiskunnassa*. Tietolipas 223. Helsinki: Suo-  
 malaisen kirjallisuuden seura.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & SINTONEN, TEPPO  
 & PITKÄNEN, PIRKKO  
 2006 "Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmis-  
 töt". *Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa*  
*2000-luvulla*. Toim. M. Martikainen. Tietolipas  
 212. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura,  
 9–41.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & TIILIKAINEN, MARJA  
 2007 "Maahanmuuttajanaiset: Käsitteet, tutkimus ja  
 haasteet". *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutu-*  
*minen, perhe ja työ*. Toim. M. Martikainen & M.  
 Tiilikainen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisu-  
 sarja, D46:2007. Helsinki: Väestöliitto.
- MARTIKAINEN, TUOMAS & TIILIKAINEN, MARJA (TOIM.)  
 2007 *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe*  
*ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja,  
 D46:2007. Helsinki: Väestöliitto.
- MIKKOLA, TEIJA  
 2003 *Muuttuvat arvot ja uusi keskiluokka*. Helsingin  
 yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja  
 241. Helsinki.
- NORDBERG, CAMILLA  
 2007 *Boundaries of Citizenship: The Case of the*  
*Roma and the Finnish Nation-state*. Diss.  
 Helsinki: Research Institute, Swedish School of  
 Social Science, University of Helsinki.
- PATENTTI- JA REKISTERIHALLINNON TILASTOT  
 2009 *Yhdistysnetti*. [www.yhdistysrekisteri.prh.fi/ryhaku](http://www.yhdistysrekisteri.prh.fi/ryhaku).  
 Luettu 6.2.2009.
- PESSI, ANNE BIRGITTA  
 2008 *Suomalaiset auttajina ja luottamus avun läh-*  
*teisiin: RAY:n juhluvuoden kansalaiskyselyjen*  
*tulokset*. Avustustoiminnan raportteja 19. Hel-  
 sinki: RAY.

- PUOHINIEMI, MARTTI  
1996 "Suomalaisten arvot yhteiskunnallisessa muutostilanteessa". *Elämän riskit ja valinnat: Hyvinvointia lama-Suomessa?* Toim. Kirsti Ahlqvist & Anja Ahola. Helsinki: Edita, 30–54.
- 2002 *Arvot, asenteet ja ajankuva: Opaskirja suomalaisen arkielämän tulkintaan*. Espoo: Limor kustannus.
- PUURONEN, VESA  
2006 "Näkökulmia etnisten suhteiden tutkimukseen Suomessa". *Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Toim. M. Martikainen. Tietolipas 212. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 42–54.
- PYY, MARI  
2002 "Asennoituminen muslimeihin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon maahanmuuttajatyössä". *Uskonto, julkisuus ja muuttuva yhteiskunta*. Toim. T. Sakaranaho & H. Pesonen, Helsinki: Yliopistopaino, 75–98.
- PYYKKÖNEN, MIIKKA  
2003 "Integraatio ja maahanmuuttajien yhdistystoiminta". *Mitä yhdistykset välittävät: Tutkimuskohteena kolmas sektori*. Toim. S. Hänninen & A. Kangas & M. Siisäinen. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 89–120.
- RAITIS, LAURA MARIA & HILTUNEN, PEKKA Y.  
2001 *Suunnista uskontojen maailmassa: Dialogipap seurakunnille*. Kirkkohallituksen julkaisuja 2001:3. Helsinki: Kirkkohallitus.
- RATKAISTAANKO LÄHIVUOSIEN TYÖVOIMAPULA NYKYISELLÄ MAAHANMUUTTOPOLITIIKALLA  
2009 *Helsingin Sanomat* 12.1.2009.
- RÖNNBERG, LEIF  
1998 "Hyvinvointi ja kolmas sektori". *Näkymätön kolmas sektori*. Toim. P. Kinnunen & R. Laitinen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 10–22.
- SAARI, JUHO & KAINULAINEN, SAKARI & YEUNG, ANNE BIRGITTA  
2005 *Altruismi: Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- SAGNE, SILVAIN & SAKSALA, SANNA & WILHELMSSON, NIKLAS  
2005 *Active Civic Participation of Immigrants in Finland*. Oldenburg: Carl von Ossietzky Universität Oldenburg. <http://www.politis-europe.uni-oldenburg.de/download/Finland.pdf>
- SAKARANAHO, TUULA & ALITOLPPA-NIITAMO, ANNE & MARTIKAINEN TUOMAS & TIILIKAINEN, MARJA  
2004 "Religion in Migration: Studies on Muslims in Finland". *New Challenges for the Welfare Society*. Toim. V. Puuronen & A. Häkkinen & A. Pylkänen & T. Sandlund & R. Toivanen. Joensuu: Joensuun yliopisto, 124–139.
- SALONEN, ANNAMARI & VILLA, SUSAN (TOIM.)  
2005 *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa*. Helsinki: Ihmisoikeusliitto.
- SCHWARTZ, S.H.  
1992 "Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries." *Advances in Experimental Social Psychology*, 122–142.
- SEKTORITUTKIMUKSEN NEUVOTTELUKUNTA  
2009 *Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla*. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan julkaisu 9:2009. [http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu\\_9-2009.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf)
- SETÄLÄ, PÄIVI  
1998 "Eurooppalaiset arvot". *Arvomme yhteiskunnassa*. Toim. K. Kajaste. Helsinki: Edita, 15–29.
- SIMILÄ, MATTI  
2003 "Immigrants and Minorities in Finland: Problems and Challenges". *Immigration in Europe: Issues, Policies and Case Studies*. Ed. D. Turton & J. González. Humanitarian net. Bilbao: Universidad de Deusto, 97–112.
- SUHONEN, PERTTI  
1988 *Suomalaisten arvot ja politiikka*. Helsinki: WS-OY.
- TAMMI, ARI (TOIM.)  
1997 *Vieraita ja muukalaisia. Kirkko monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Kirjapaja.
- TIILIKAINEN, MARJA  
2000 "Aspects of Suffering and Religious Healing among Somali Refugees." *Traditions of Belief in Everyday Life*. Åbo: Åbo Akademi, 185–201.

2008 *Menestyvät maahanmuuttajanaiset*. Helsinki: Väestöliitto.

TILASTOKESKUS

2009 *Ulkomaiden kansalaiset*.  
[http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk\\_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset](http://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset).  
Luettu 15.2.2009.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

2004 *The Second Periodic Report on the Application of the Framework Convention on the Protection of National Minorities*. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.

VALTONEN, KATHLEEN

2001 "Cracking Monopoly: Immigrants and Employment in Finland". *Journal of Ethnic and Migration Studies* 27 (3), 421–438.

WaVE PROJECT

2006 *Researcher's Handbook*. A Research Project Funded by the European Commission 6th Framework, 2006–2009. Julkaisematon. Tekijän hallussa.

YEUNG, ANNE BIRGITTA

2003 "The Re-Emergence of the Church in the Finnish Public Life? Christian Social Work as an Indicator of the Public Status of the Church". *Journal of Contemporary Religion* 18 (2), 197–211.

2006a "The Finnish Lutheran Church as a Welfare Agent: The Case of Lahti". *Churches in Europe as Agents of Welfare*. Toim. Anne Birgitta Yeung. Working Paper 2:1 from the project WREP. Uppsala: DVI, 142–203.

2006b "A Trusted Institution of Altruism: The Social Engagement of the Nordic Churches". *The Practice of Altruism: Caring and Religion in Global Perspective*. Eds. R.L.F. Habito & K. Inaba. Newcastle: Cambridge Scholars Press.

YEUNG, ANNE BIRGITTA & HELANDER, EILA

& GRÖNLUND, HENRIETTA

2006 *Finland: Overview of the National Situation*. Welfare and Values in Europe: Transitions related to Religion, Minorities and Gender (WaVE). University of Uppsala.